

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО ЕСТЕТИЧНОЇ ОЦІНКИ ЯВИЩ ДІЙСНОСТІ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

PSYCHO-PEDAGOGICAL ASPECTS OF STUDYING THE PROBLEMS OF CAPACITY FORMING TO THE ESTIMATION PHENOMENON OF REALITY BY MEANS OF ART

У статті розкрито, що суспільно значуще ціннісне орієнтування формується лише завдяки спеціально організованій педагогічній роботі. Статтю присвячено узагальненню теоретичних і практичних даних, отриманих при вивченні проблеми розвитку здатності дітей до естетичної оцінки явищ дійсності. Дослідження спрямовалось на прилучення студентів до впровадження відповідних педагогічних технологій. Необхідними умовами оцінювання виступають наявність естетичних уявлень про ідеал та практично-дійова сторона. У статті визначені критерії здатності до естетичної оцінки явищ дійсності у дітей. Намічені ведучі завдання та напрямки педагогічного впливу. Професійне навчання майбутнього педагога має будуватися таким чином, щоб воно сприяло формуванню потреби у самовдосконаленні, самовихованні, засвоєнні молоддю особою найбільш цінного, передового, гуманістичного. Студент за період навчання повинен усвідомити, що особистість вихователя – педагога постає основою його життєвих і професійних успіхів, що якості і властивості особистості педагога – вихователя забезпечують високий рівень його самореалізації в професійній діяльності.

Педагогічна доцільність діяльності педагога це, по-перше, результат оволодіння психологічними і педагогічними знаннями, по-друге, наслідок раціонального використання потенціалу індивідуальності у процесі педагогічної взаємодії. Особливістю професійного навчання майбутніх педагогів мають бути його громадська спрямованість, орієнтація на суспільно значущі цінності.

Ключові слова: естетична оцінка, здатність, напрямки, навчання, виховання, навколишнє, мистецтво, особистість.

The article discloses that the individual value orientations are formed only by specially organized pedagogical work. Organized by the authors of the study on finding methods of generating capacity for Aesthetic evaluation of preschool children and the involvement of students in this work. The article defined criteria outlined major tasks direction. The authors introduce the findings, which indicate that the use of the proposed system of education and training influence the development of preschool children the ability to estimation environmental assessment.

Authors underline the idea of the professional forming the future teacher which must be trained, to require the features in self-perfection, self-education, to master the most valuable character of humanism. A student must realize while the period of studies, that personality of educator – is the basis of his vital and professional successes that the qualities and properties of teacher – are provided by the high level of his self-realization in professional activity.

Certainly the aesthetic and artistic values have to be socially meaningful features created by humanity. In general great attention is given to the aesthetic and artistic education of both students and to the deep acquaintance of future teachers with the peculiarities of aesthetic and artistic education of children, especially in preschool age, by facilities of different types of art (musical, graphic, theatrical, choreographic and others like that). In the curricula of higher educational pedagogical establishments a lot of time is given to study the subjects of aesthetic cycle. The teachers of higher education's establishments, which worked out the programs of certain courses, determine their proper purpose and task.

Key words: aesthetic estimation, ability, education, training, art, personality.

УДК 378.147:373.2.014.31:7

Роздимаха А.І.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри музики і хореографії
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Одерій Л.Є.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
та соціальної роботи
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Як наголошено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, професійне педагогічне навчання має готувати майбутнього педагога як людину культури, людину з сформованими професійними вміннями, що здатна до взаємодії з дітьми і дорослими.

Студенти повинні засвоїти наступне – педагогічна доцільність діяльності педагога це і результат оволодіння психологічними та педагогічними знаннями, і наслідок раціонального використання потенціалу індивідуальності у процесі педагогічної взаємодії. Особливістю професійного навчання майбутніх педагогів мають бути його громадська спрямованість, орієнтація на суспільно значущі цінності [2; 5].

З цього випливає необхідність формування змісту ціннісних орієнтацій, які здатні впливати

на поведінку, на діяльність особи в різних сферах життя, на різних рівнях – від окремого вчинку до діяльності людини в цілому. Здатність до естетичної оцінки оточуючого постає як особлива якість особистості, і її вивчення має велике значення

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Цікаві підходи до підготовки майбутніх фахівців у галузі педагогіки, в контексті сучасних суспільних процесів педагогіки вищої школи, з урахуванням кращих передових тенденцій попередніх років, пропонують Л. Загородня, І. Зязюн, Н. Базилевич, Т. Дмитренко, І. Кривонос, О. Мирошник, Н. Пивовар, В. Семиченко, Н. Тарасевич, С. Тітаренко. Автори наголошують на ідеї, що сформовані якості і властивості особистості педагога – вихователя забезпечують високий рівень його самореалізації в професійній діяльності.

Естетичні і художні цінності створені людством постають, безперечно, суспільно значущими. У навчальних планах вищих навчальних педагогічних закладів вивченню предметів естетичного циклу відводиться значна кількість кредитів і годин. Серед завдань цих курсів відзначаються і ознайомлення студентів з основами теорії і історії мистецтва, і активізація потреби в саморозвитку, щодо власної компетентності в теорії та практиці мистецтва; і залучення студентів до науково-дослідної роботи в галузі музичної та образотворчої діяльності дітей [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Існує багато досліджень присвячених вивченню особливостей розвитку складових компонентів естетичної оцінки. Наше дослідження ми спрямували на вивчення особливостей прилучення студентів до вивчення, розробки і впровадження педагогічних технологій, спрямованих на розвиток здатності до естетичної оцінки явищ оточуючого у дітей.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичних і практичних даних, отриманих при вивченні розвитку здатності дітей до естетичної оцінки явищ дійсності. У контексті даного питання актуальною проблемою є вивчення формування здатності до естетичної оцінки учнівської молоді явищ дійсності засобами мистецтва як цілісної системи дій і заходів, спрямованих на збагачення їх психолого-педагогічної компетентності, розвиток творчого потенціалу, узагальнення передового педагогічного досвіду, генерування нових педагогічних ідей.

Методологічною основою дослідження виступають філософські положення про діалектичне пізнання світу, єдність мови й мислення, форми й змісту; фундаментальних психолого-педагогічних теорій, дидактичних принципів, методів навчання й виховання; використання провідних принципів реалізації компетентнісного підходу до формування психолого-педагогічної компетентності учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією із проблем естетичного виховання є формування ціннісної сфери особистості. Відповідно нашого наукового інтересу мова йде про формування здатності до естетичної оцінки явищ дійсності засобами мистецтва. Встановлення співвідношення та способів співвідношення естетичного та поза естетичного в житті та мистецтві непросте і неоднозначне завдання. Соціально значуще ціннісне орієнтування формується лише завдяки спеціально організованій педагогічній роботі. З цього випливає необхідність формування змісту ціннісних орієнтацій, які здатні впливати на поведінку, на діяльність особи в різних сферах життя, на різних рівнях – від окремого вчинку до діяльності людини в цілому.

Звичайно, молоді люди, які навчаються в педагогічних університетах вже мають певний рівень естетичного розвитку. Завдяки побудові програм предметів, що вивчаються, виховній роботі зі студентами, їхній самоосвіті цей рівень постійно підвищується. Особлива увага має приділятися підготовки майбутніх педагогів до безпосередньої роботи з дітьми в означеному напрямку.

Проблема розвитку здатності дітей до естетичної оцінки займає певне місце серед завдань естетичного виховання. У психолого-педагогічній літературі розвиток здатності до естетичної оцінки явищ дійсності визначається як одна з головних проблем естетичного виховання. Відповідно до нашого наукового інтересу мова йде про формування у дітей здатності до естетичної оцінки явищ дійсності засобами музичного та образотворчого мистецтва. Естетична оцінка – це встановлення з позиції уявлення особи про прекрасне, значущості оточуючих людину предметів і явищ дійсності та мистецтва. Це кінцева ланка, підсумок естетичного сприйняття. Виникає вона в процесі естетичного відношення [4].

Ми провели спеціальну роботу, яка дала змогу прилучити студентів до дослідницької роботи, спрямованої на розвиток у дітей здатності до естетичної оцінки явищ дійсності засобами мистецтва.

Формування ціннісних установок особи, залучення її до найвищих цінностей – суспільних ідеалів – є складовою частиною суспільного призначення мистецтва. Повною мірою мистецтво виконує це призначення тоді, коли втілені в ньому цінності стають значущими для людини, визначають характер її життєдіяльності [7].

У молодшому шкільному віці мистецтво і художня діяльність являється однією з найдоступніших і емоційно захоплюючих. На думку Н. Ветлугіної, Г. Лобунської, В. Міхалева, Б. Неменського, В. Сухомлинського, П. Якобсона, вплив творів мистецтва на людину настільки великий, що допомагає формуванню мотивів поведінки, інтересів і духовних потреб, безпосередньо заохочує до діяльності [4; 7]. У роботах Д. Кабалевського, В. Сухомлинського, Ю. Шарова, В. Шацької підкреслюється, що естетична активність людини розповсюджується не тільки на мистецтво. Дуже важливо виховувати дитину здатну на естетичні почуття, здібну відчувати, оцінювати і глибоко переживати прекрасне, діяти у відповідності з законами краси.

Велика роль належить мистецтву, його впливу у складанні ціннісних орієнтирів людини. Формування ціннісних установок особи, залучення її до найвищих цінностей – суспільних ідеалів – є складовою частиною суспільного призначення мистецтва. Повною мірою мистецтво виконує це призначення тоді, коли втілені в ньому суспільні цінності стають значущими для людини, визначають характер її життєдіяльності [3].

Естетична оцінка складається з таких компонентів, як здатність емоційно сприймати естетичні якості явищ оточуючого, його образів, відображених у творах мистецтва та здатність використовувати свої уявлення про якості, відповідні естетичним категоріям при естетичній оцінці оточуючого і творів мистецтва.

У психолого-педагогічних дослідженнях розглядалися різні питання розвитку структурних компонентів естетичної оцінки. Л. Якобсон, М. Рубінштейн, Б. Теплов, Ф. Тома, В. Штерн присвятили свої дослідження проблемі виникнення естетичних почуттів. Н. Сакуліна, Б. Пере, В. Штер у своїх дослідженнях розкривають проблему розвитку у дитини почуття ритму, кольору, симетрії, гармонії. Б. Пере вказував, що діти швидко сприймають відсутність гармонії, симетрії. Проблеми естетичного сприймання розглядали Н. Ветлугіна, Є. Фльоріна, Н. Сакуліна. Психологи, аналізуючи естетичну оцінку, вказували, що її слід розглядати як кінцеву ланку, підсумок процесу естетичного сприйняття. Сприймаючи і оцінюючи естетичні явища, дитина набуває досліду оцінювальної діяльності. Здатність художньо сприймати і естетично переживати є з одного боку передумовою, а з іншого – результатом естетичної оцінки до дійсності, що являє собою здатність естетичного сприймання і естетичного почуття у дії [1].

Слід зауважити, що необхідними умовами оцінювання виступають наявність естетичних уявлень про ідеал та практично-дійова сторона. А естетичне почуття, емоційне ставлення до предмету є первинною формою відображення об'єктивної цінності предмету. Естетична оцінка проявляється у всіх видах людської діяльності, обіймає всі сфери життя.

Узагальнення теоретичних досліджень дозволило нам розробити методику експериментальної роботи, спрямованої на розвиток у дітей здатності до естетичної оцінки явищ дійсності. До розробки і впровадження спеціально організованої роботи у цьому напрямку залучались студенти. Ми визначили критерії здатності до естетичної оцінки дітей явищ дійсності являються: здатність дитини емоційно сприймати естетичні якості оточуючого і їхнє відображення в мистецтві; здатність до засвоєння художнього досліду і використовувати свої естетичні і художні уявлення при оцінці; необхідною умовою розвитку здатність до естетичної оцінки ми вважаємо прилучення дітей до музичного та образотворчого мистецтва і продуктивної художньої діяльності – співу, малювання.

Для реалізації змісту виховного процесу, спрямованого на розвиток здатності до естетичної оцінки керуються принципом використання структурно-системних зв'язків, які передбачають:

– цілісність естетичного виховання як підструктури всебічного виховання;

– визначення відповідних завдань виховання і навчання естетичного розвитку дитини;

– використання сукупності всіх форм організації і засобів прилучення дітей до мистецтва,

– керівна роль вчителя при роботі за відповідною програмою.

Проблему розвитку естетичної оцінки доцільно розглядати спираючись на її характеристики як на естетичну категорію. З цієї характеристики витікає, що естетична оцінка виникає у процесі естетичного відношення людини до дійсності, власно естетичне відношення, за своєю природою, має ціннісний характер. Цінність і оцінка являються двома сторонами єдиної системи естетичного відношення. Це поширюється і на відношення свідомості до дійсності і до мистецтва. Зв'язок між позитивними і негативними якостями і пізнанням мистецтва відбивається у єдності оцінювально-пізнавальної і практично-діяльній сторони. В основі цього процесу лежить вміння людини порівнювати якості явищ дійсності, художні образи твору, що сприймаються з естетичними критеріями. Естетична і оцінююча діяльність теж розглядається як одна з складових естетичного відношення до дійсності [3].

Подальшу експериментальну роботу ми спрямовували на пошук ефективних педагогічних технологій відповідно обраної нами проблеми. Ведучими завданнями та напрямками педагогічного впливу були визначені: розвиток емоційних компонентів освоєння дійсності (сприйняття, естетичне переживання, емоційна оцінка); розвиток індивідуальних здібностей, фантазії, уяви кожної дитини; розвиток уявлення дітей про естетичні і художні властивості явищ дійсності та творів мистецтва; розвиток у дітей вміння використовувати свої естетичні уявлення для вміння оцінювати результати дитячої художньої діяльності, явищ дійсності, творів мистецтва.

Методика передбачала різні форми організації дітей, спеціальні тематичні заняття, нетрадиційні заняття по оцінюванню творів мистецтва, ігри, вправи. Особливо заохочувались спроби дітей висловити або виразити власну оцінку естетичних якостей дійсності. Результати проведеного нами дослідження свідчать, що використання визначеної системи навчання і виховання впливає на розвиток здатності до естетичної оцінки явищ дійсності у дітей.

Проведена в рамках використаної нами експериментальної системи навчання роботи, підтвердила наше припущення про можливість розвитку у дітей здатності до естетичної оцінки явищ дійсності за умов використання виховних можливостей музичного і образотворчого мистецтва, дозволила зробити такі **ВИСНОВКИ**:

1. Особливості психіки дітей складають умови для розвитку здатності до естетичної оцінки.

2. Необхідна умова розвитку здатності до естетичної оцінки дітей – це розвиток емоційного аспекту особистості дитини.

3. Обов'язковою умовою розвитку здатності до естетичної оцінки явищ дійсності є розширення знань і уявлень дітей про естетичні ознаки і якості дійсності і мистецтва.

4. Естетична розвиненість і обізнаність вчителя – важливий фактор розвитку особистості дитини.

5. Участь студентів у спеціальній роботі з дітьми, спрямованій на формування здатності до естетичної оцінки явищ дійсності сприяла їх професійному зростанню, цікавості до проблем виховання дітей, становленню їх самостійності, самосвідомості та підвищенню їх власного інтересу до проблем естетики.

Проведена нами робота дозволила скласти рекомендації для педагогів:

- обов'язковою умовою розвитку художніх здібностей дітей є систематична комплексна робота з використанням відповідних методик навчання художньої діяльності та спілкування з дитиною;

- розвиток здібностей можливий лише за наявності у дитини позитивної мотивації художньої діяльності, яка базується на основних потребах дітей;

- велике значення має створення необхідних матеріальних умов для занять дітьми художньою діяльністю (приміщення, обладнання, різноманітні якісні матеріали зібрані у зручному для дітей місці);

- для успішного розвитку художніх здібностей доцільно використовувати справжні зразки українського мистецтва та самобутні художні техніки;

- необхідною умовою розвитку художніх здібностей дитини є організація діяльності на основі її власних вражень, емоцій, відчуттів;

- важливо широке використання ігрових прийомів в навчанні та ігрових мотивацій в художній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психолог. очерк. / Л.С. Выготский. 2-е изд. М.: Просвещение, 1967. 122 с.

2. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навчальний посібник / Л.П. Загородня, С.А. Тітаренко. Суми: Універ. книга, 2010. 319 с.

3. Моляко В.А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / В.А. Моляко // Обдарована дитина, 2002. № 4. 180 с.

4. Неменский Б.М. Мудрость красоты: о проблемах эстетического воспитания / Б. М. Неменский. М.: Педагогика, 1981. 215 с.

5. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.В. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. 2-ге вид., допов. і переробл. К.: Вища шк., 2004. 422 с.

6. Підготовка фахівців з дошкільної освіти за кредитно-модульною системою організації навчального процесу: навчальний посібник / За ред. Т.І. Поніманської. 2-ге вид., доп. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 304 с.

7. Художественное творчество и ребёнок. Монография / Под ред. Н.А. Ветлугиной. М.: Педагогика, 1972. 366 с.